

(pp. 99-103).

5. Ruzimuradov, A., Mavlonov, S., Kadirova, G., & Pulatov, F. (2006). Directions to practical use of entomophages in stock-breeding.

6. Пулотов, Ф. (2013). Фауна и экология зоопаразитов. *in Library*, 3(3), 16-17.

7. Пулотов, Ф. (2013). Инсектокарицидное свойство препарата Суми-альфа. *in Library*, 3(3), 45-47.

8. Пулотов, Ф., Болтаев, Д., & Джалолов, А. (2023). Инсектицидная эффективность препарата Алфа-шакти против власоедов. *in Library*, 3(3), 25-26.

9. Pulotov, F. S. Treatment of Cattle from Bovicoliosis.

TAWIQLARDA PÁTXORLAR HÁM PÁRXORLARDIŃ TARQALIWI

Jaqsibaeva^{U1}, Pulotov F. S².

¹Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

²Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

Annotatsiya. Bul maqalada búgingi kúnde tawıqlardıń arasında keń tarqalǵan hám tawıq fermalarında úlken ekonomikalıq zıyan jetkizetuǵın pátxorlar hám párxorlardıń morfologiyası, rawajlanıw ciklı, potogenezi haqqında ilimiy ádebiyat maǵluwmatları bayan etilgen.

Summary. This article presents scientific and literary information about the morphology, developmental form and pathogenesis of lice and feather eaters, which are very common today among poultry farmers and cause great damage to poultry farms.

Gilt sózleri. Arthropoda, mallapoga, menoponidae, philopteridae, párxorlar, pátxorlar, quwırshaq, máyek, lishinka, ektoparazit.

Kirisiw. Qusshılıq tarawında mámleket tárepinen qollap -quwatlaw sisteması jáne de jetilistiriw shara- tádbirleri islep shıǵıw boyınsha hukimet dárejesinde jumıslar ámelge asırılıp atır 2022-jılı 15-ıyunda Ózbekistan Respublikasınıń prezidentiniń PQ-281 sanlı qararı imzalanǵan bolıp onda Respublikamızda qusshılıq tarawında hár tarepleme qollap quwatlaw hám rawajlantırıw haqqında aytıp ótilgen. Taraw qanıygeleri júkletilgen wazıypalardı esapqa alǵan halda sol tarmaqlardıń jedel rawajlanıwı quslardıń túrli ektoparazitleri hám tosqınlıq qılıwı anıqlanǵan. Usı ektoparazitlardıń párxorları hám pátxorları tawıqlar arasında eń kop tarqalǵan ektoparazit bolıp, olar tawıqlardıń tükleri astında pãrleri, pãtleri arasında yáki teride parazitlik qılıp tirishligin dawam etedi.

Házirgi waqıtta Qaraqalpaqstan Respublikası sharayatında tawıqlar arasında párxorlardıń hám patxorlardıń tarqalıwı, biologoyasın úyreniw, zamanagóy emlew usılların islep shıǵıw ilmiy ámeliy mashqala bolıp esaplanadı.

Párxorlar hám pátxorlar jer júzinde tawıqlarda júda keń tarqalǵan máwsimlik ektoparazit bolıp, Arthropoda tipi, Insekta klası, Mallapoga otryadı,

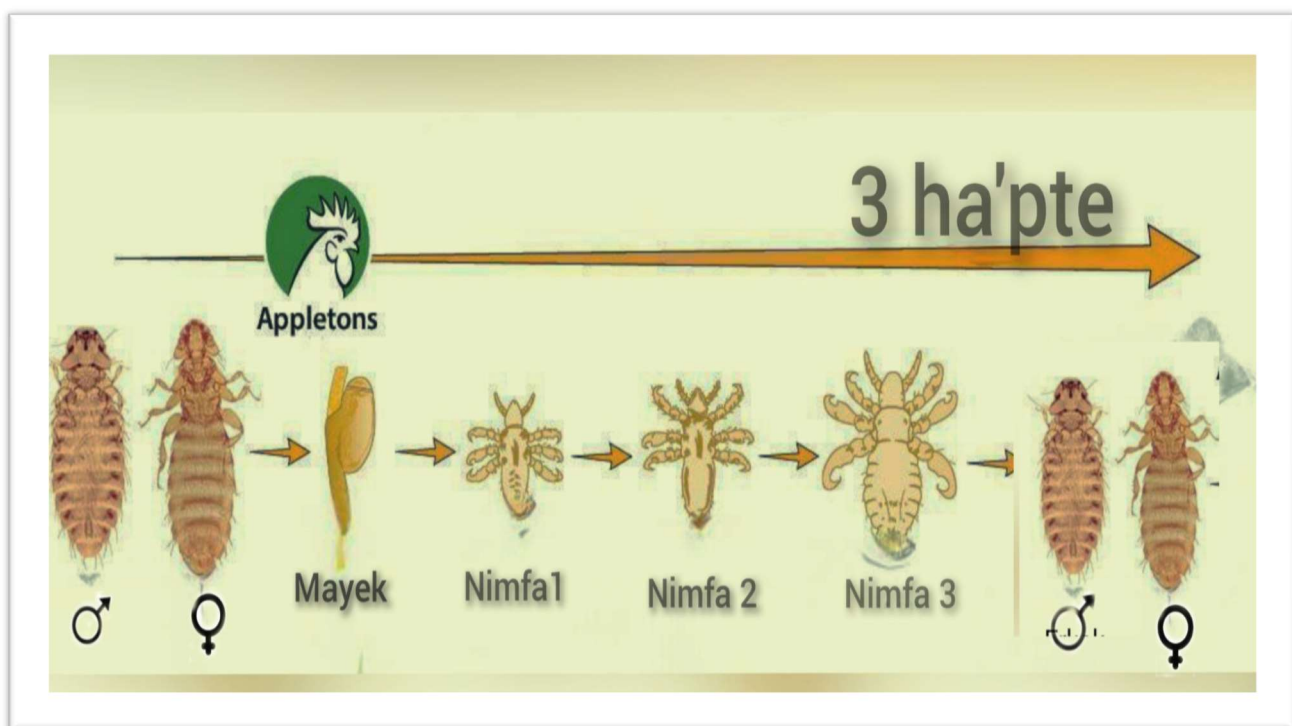
Phlopteridae shańaraq; pátxorlar- Menoponidae shańaraq, Phthiraptera toparı, Menoponoidea túrlerine tiyisli shıbın-shirkey esablanadı [1, 3].

Marfologiyasi. Pátxorlar (Mallopora) otrıyadı wákılleri qanatsız bolıp tawıqlardıń hám sút emiziwshilerdiń parazitleri esaplanadı. Pátxorlardıń denesi biraz jalpaqlasqan, sarı bawır reńge iye hám uzınlığı 1-3 mm eni 0,3 mm ko`zleri o`z aldına reduksiyaga ushrağan , awız apparatı kemiriwshi tipte, parazitlik jasawğa iykemlesken. Ayaq pánjeleri 1-2 buwından ibarat bolıp bir yaki eki tırnaqshadan tamamlanğan. Denesindegi tırnaq hám tükler parazitlerge pátlerge jabısıp, erkin háreketleniwge járdem beredi. Sırtqı tárepten bitlerge uqsasada bıraq ko`kirek tárepinen keńrek qalqan sıyaqlı bası hám basınıń ishki tárepine jaylasqan kemiriwshi túrdegi awzı menen pariқ qıladı. Basınıń qaptalında 4-5 buwınli antenası bar [5, 6]. Awzı joqarı hám to`mengi jaqlardan ibarat. Joqarı hám to`mengi jaqları kúshli rawajlanğan shetlerinde mayda tissheleri ornalasqan. Qarnı ko`kiregi hám basına qaraǵanda uzınraq. Qarnındaǵı buwınlarında tükleri top-top yaki qatar halında jaylasqan [4, 7]. Uǵashılarınıń denesinde arqa tárepinde shuqırshası bar. Erkeklerinde bul shuqırsha domalaq boladı (suwret 1).

1-súwret. Tawıqlarda pátxor hám parxorlardı tekseriw.

Rawajlanıw ciklı. Máyekleri 4-5 kún ishinde tuwıladı hámde úsh jetilmegen nimfa basqıshları hár biri 3-4 kunnan keyin olar tirishlik etiw basqıshına o`tedi. Er jetken uǵashıları kúnine 4 ke shekem máyek qoyıwı múmkin [8]. Úlkenleri tirishligi dawamında kúnine ortasha 1-2 máyek, 12 kún qoyıwı múmkin (suwret 2).

2-súwret. Párxorlar hám pátxorlardıń rawajlanıw basqışı.

Patogenezi. O`lik epidermis, qan, limfa hám teriniń maylı sekretsıyası menen azıqlanǵan pátxorlar quslardıń terisine zıyan jetkizedi, ko`binshe páttiń názik bo`limin ayırım waqıtları páttiń barlıq bo`limlerine zıyan jetkizedi. Olar dene boylap háreketlengende pátlerge hám toqımalarǵa zıyan jetkizedi bul ese quslarda turaqlı tırnaw qásiyeti hám qıshıwdı keltirip shıǵaradı. Túklerdi lupa arqalı ko`rgenimizte top formada tuqım toplanıw hám parazitlerdiń háreketleniwi seziledi. Ko`p márte shaǵıwı nátiyjesinde teriniń zıyanlanıwı rawajlanıwı múmkin. Quslar tez-tez hám uzaq waqıt dawamında tumsıqların ko`kirek, qarın hám kloaka átirapındaǵı pátler arqalı juqtıradı. Bul bolsa o`z gezeginde jas haywanlardıń o`siwin to`menletedi, salmaǵın joǵaltadı, jánede tawıqlarda mayek islep shıǵariw processi to`menleydi. Parazitler menen kesellengen tawıqlarda ishteyi bolmaydı, sharshaydı, hám júda hálsizlenip, túrli keselliklerge shıdamlılıǵı páseyedi [2, 9]. Taǵıda olar bas bóliminde jaylassa ayırım waqıtları konyuktivaǵa tarqalıp kerotokanyuktivitti keltirip shıǵariwı múmkin.

Solay etip, párxorlar hám pátxorlar tawıqlarda parazit formasında jıldıń hámmesinde, ásirese qıs hám báhar máwsimler dawamında eń ko`p tarqalatuǵın ektoparazitiniń biri bolıp sharwashılıq xojalıǵına úlken zıyan keltiriwi, yaǵnıy tawıqlardıń o`siw hám rawajlanıwınıń to`menlewi, tawıqlardıń mayek beriwide kemeyedi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Pulatov, F. S., Rakhimov, M. Y., Sh, I. A., Boltaev, D. M., & Saifiddinov, B. F. (2022). Ecogenesis of ectoparasites of agricultural animals. *Eurasian Med Res Period*, 6, 165-167.

2. Pulatov, F. S., Rakhimov, M. Y., Ismoilov, A. S., Boltaev, D. M., Kamalova, A. I., & Djalolov, A. A. (2022). Fauna and phenoecology of zooparasites. *Annals of forest research Scopus journal*, 65(1), 854-863.

3. Pulatov, F. S., Rakhimov, M. Y., Ismoilov, A. S., Boltayev, D. M., Kamalova, A. I., & Djalolov, A. A. (2023). Ecogenesis of ECTO and Endoparasites in Animals. *Journal of Survey in Fisheries Sciences*, 10(3S), 2238-2245.

4. Рўзимуродов, А., Раҳимов, М., Исмоилов, А., Абдуллаева, Д., & Пулатов, Ф. С. Монография. *Пиретроидлар. Табиий ўчоқли ва трансмиссив касалликлар муҳофазаси. "Zarafshon" наирёти ДК, Самарқанд-2018 й.*

5. Пулотов, Ф., & Сайфиддинов, К. (2022). Экология болтов крупного рогатого скота. *Перспективы развития ветеринарной науки и её роль в обеспечении пищевой безопасности*, 1(2), 159-162.

6. Пулотов, Ф., & Исмоилов, А. (2021). Фауна зоопаразитов. *in Library*, 21(1), 187-189.

7. Ruzimuradov, A., Mavlonov, S., Kadirova, G., & Pulatov, F. (2006). Directions to practical use of entomophages in stock-breeding.

8. Пулотов, Ф., Сайфиддинов, К., & Абдухалимова, Ш. (2024). Биопрепарат-Биоинсектицид. *in Library*, 1(1), 85-89.

9. Boltaev, D. M., & Pulotov, F. S. (2022). Epizootology of Goat Fur Eaters. *Web of Scholars: Multidimensional Research Journal*, 1(4), 121-124.

QARAMALLARDA AKTINAMIKOZ KESELLIGIN XIRURGIK USILDA EMLEW

Sarsenbaeva G.B., Kamalova A.I.

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám
biotexnologiyalar universiteti Nókis filialı

Annotaciya. bul maqalada qaramallardıń aktinamikoz keselligi hámde onı xirurgik usılda emlew haqqında pikirler keltirilgen bolıp, bul kesellik qaramallardıń ónimdarlıǵına kerı tásir kórsetiwı haqqında da maǵlıwmatlar keltirilgen.

Gilt sózler. aktinamikoz, zamarıqlar, irinli asqınıw, limfatik túyinler, patologiya, profilaktika, xirurgik infekciya, fermentoterapiya, drenajlaw, antiseptik, narkoz, operaciya.

Аннотации. В данной статье рассматривается актиномикоз крупного рогатого скота и его хирургическое лечение, а также негативное влияние этого заболевания на продуктивность крупного рогатого скота.

Ключивие слова. Актиномикоз, гриби гнойние воспаление, лимфотически узел, патология, профилактика, хирургическая инфекция, ферментотерапия, дренаж, антисептик, анестезия, операция.

Annotation. This article discusses the actinamikosis of cattle and its surgical triatment, as well as the negative impact of this disease on the productivity of cattle.